BOZOR IQTISODIYOTIDA STATISTIKANING O‘RNI VA VAZIFALARI

Shakirova Nigora
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
PhD, Dotsent
Iqtisodiy statistika kafedrasi
E-mail:shakirova0130@gmail.com
Orcid:0009-0006-5025-4764
Kamolov Ulug‘bek Jaloliddin o‘g‘li
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Moliya fakulteti, MMT-83/25 guruh talabasi
E-mail:ukamolov580@gmail.com
Orcid:0009-0006-1610-6389

Annotatsiya: Mazkur maqolada bozor iqtisodiyoti sharoitida statistikaning o‘rni va vazifalari tahlil qilingan. Statistik ma’lumotlarning iqtisodiy jarayonlarni o‘rganish, tahlil qilish, prognozlash va samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, rasmiy statistika tizimining iqtisodiy rivojlanishni baholash hamda bozor mexanizmlarining samaradorligini oshirishdagi roli ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: statistika, bozor iqtisodiyoti, statistik kuzatish, iqtisodiy tahlil, prognozlash, rasmiy statistika, iqtisodiy ko‘rsatkichlar, boshqaruv qarorlari.

Abstract: This article examines the role and functions of statistics in a market economy. The importance of statistical information in studying economic processes, forecasting economic development and making effective management decisions is highlighted. The role of official statistics in assessing economic growth and improving market mechanisms is also discussed.

Keywords: statistics, market economy, statistical observation, economic analysis, forecasting, official statistics, economic indicators, management decisions.

Аннотация: В данной статье рассматриваются роль и функции статистики в условиях рыночной экономики. Освещается значение статистической информации в изучении экономических процессов, прогнозировании экономического развития и принятии эффективных управленческих решений. Также раскрывается роль официальной статистики в оценке экономического роста и совершенствовании рыночных механизмов.

Ключевые слова: статистика, рыночная экономика, статистическое наблюдение, экономический анализ, прогнозирование, официальная статистика, экономические показатели, управленческие решения.

KIRISH

Bozor iqtisodiyoti sharoitida iqtisodiy jarayonlarning samaradorligini ta’minlash ko‘p jihatdan ishonchli va haqqoniy ma’lumotlarga bog‘liq. Aynan statistika iqtisodiy hodisa va jarayonlarni miqdoriy jihatdan ifodalash, ularning rivojlanish tendensiyalarini aniqlash hamda iqtisodiy qarorlar qabul qilish uchun zarur bo‘lgan axborot bazasini shakllantiradi [1].

Bugungi kunda davlat boshqaruvi organlari, tadbirkorlik subyektlari va investorlar faoliyatida statistik ma’lumotlarning ahamiyati tobora ortib bormoqda. Statistik axborotlar yordamida ishlab chiqarish hajmi, investitsiyalar oqimi, narxlar darajasi, aholi daromadlari, bandlik va boshqa muhim ko‘rsatkichlar baholanadi [2].

Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi, global integratsiya jarayonlarining jadallashuvi hamda bozor munosabatlarining murakkablashuvi statistika oldiga yangi vazifalarni qo‘ymoqda. Shu sababli statistikaning bozor iqtisodiyotidagi o‘rni va vazifalarini ilmiy jihatdan o‘rganish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi [3].

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Statistika fanining nazariy asoslari ko‘plab iqtisodchi olimlar tomonidan tadqiq etilgan. Ularning fikricha, statistika jamiyatdagi ommaviy hodisa va jarayonlarning miqdoriy tomonlarini o‘rganish orqali ularning rivojlanish qonuniyatlarini aniqlash imkonini beradi [4].

Iqtisodiy adabiyotlarda statistika iqtisodiyotni boshqarishning muhim vositasi sifatida talqin qilinadi. Statistik ma’lumotlar asosida iqtisodiy o‘sish sur’atlari, inflyatsiya darajasi, investitsiya faolligi va aholi turmush darajasi baholanadi [5].

Zamonaviy tadqiqotlarda rasmiy statistikaning xalqaro standartlar asosida rivojlantirilishi, ma’lumotlarning ochiqligi va shaffofligini ta’minlash bozor iqtisodiyotining muhim talablaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda [6].

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda statistik kuzatish, taqqoslash, tahlil, umumlashtirish va ilmiy mushohada usullaridan foydalanildi. Tadqiqot jarayonida statistika faniga oid ilmiy adabiyotlar, normativ-huquqiy hujjatlar hamda rasmiy statistik ma’lumotlar o‘rganildi [7].

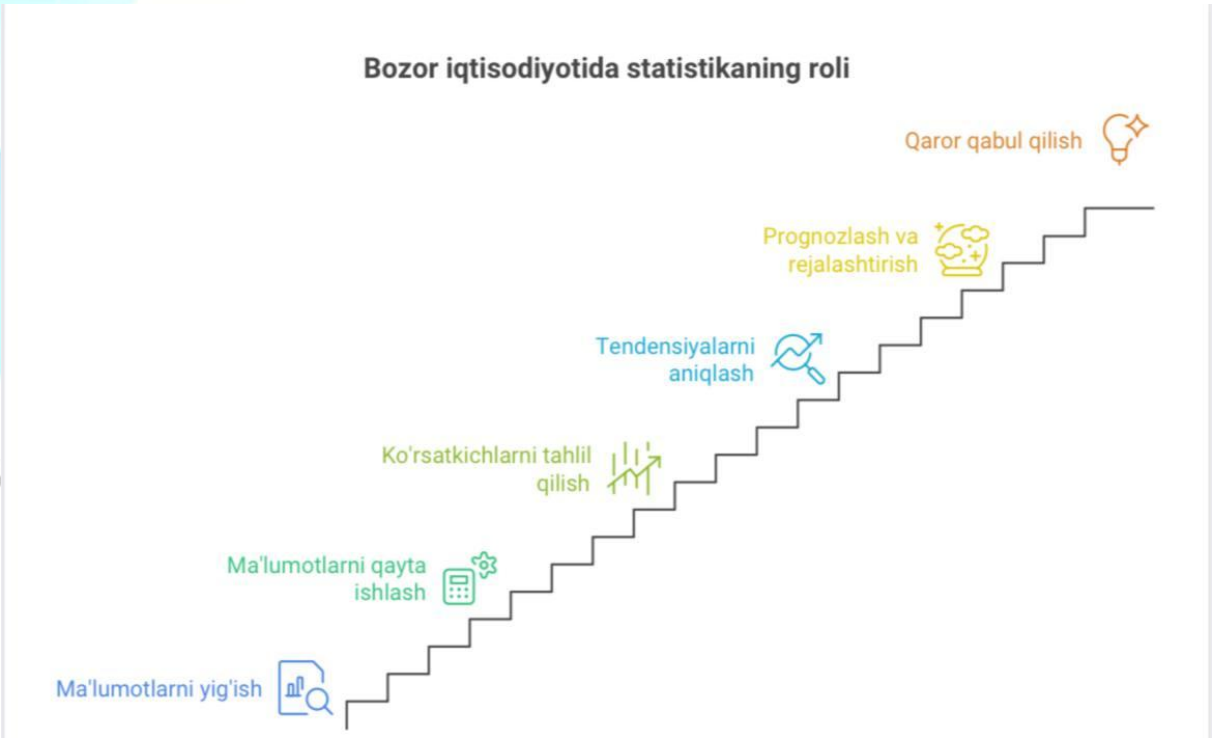
Shuningdek, bozor iqtisodiyotida statistik axborotlarning iqtisodiy qarorlar qabul qilishdagi o‘rni va ahamiyati nazariy jihatdan tahlil qilindi. Tadqiqotning metodologik asosini iqtisodiy-statistik yondashuv tashkil etadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Bozor iqtisodiyotida statistika iqtisodiyotni samarali boshqarishning muhim instrumentlaridan biri hisoblanadi. U iqtisodiy jarayonlar to‘g‘risidagi ma’lumotlarni yig‘ish, qayta ishlash, tahlil qilish va umumlashtirish orqali iqtisodiy rivojlanish holatini baholash imkonini beradi.

Statistikaning eng muhim vazifalaridan biri iqtisodiy jarayonlarni kuzatishdan iborat. Statistik kuzatish yordamida korxonalar faoliyati, ishlab chiqarish hajmi, iste’mol bozori, investitsiyalar va mehnat bozori to‘g‘risidagi ma’lumotlar yig‘iladi. Ushbu ma’lumotlar iqtisodiy siyosatni shakllantirishda muhim ahamiyatga ega.

1-rasm: Bozor iqtisodiyotida statistikaning o‘rni

Manba: Muallif ishlanmasi

Iqtisodiy rivojlanishni baholashda yalpi ichki mahsulot, inflyatsiya darajasi, investitsiyalar hajmi, eksport-import ko‘rsatkichlari va bandlik darajasi kabi statistik ko‘rsatkichlardan keng foydalaniladi. Ushbu ko‘rsatkichlar mamlakat iqtisodiyotining holatini aniqlash va istiqboldagi rivojlanish yo‘nalishlarini belgilash imkonini beradi.

1-jadval: Bozor iqtisodiyotida statistikaning asosiy vazifalari [8]

Vazifa	Mazmuni
Statistik kuzatish	Iqtisodiy jarayonlar haqidagi ma’lumotlarni yig‘ish
Tahlil qilish	Ko‘rsatkichlarni o‘rganish va baholash
Prognozlash	Kelgusidagi rivojlanish istiqbollarini aniqlash
Nazorat qilish	Iqtisodiy jarayonlar ustidan monitoring olib borish
Axborot bilan ta’minlash	Qaror qabul qiluvchilarni ma’lumotlar bilan ta’minlash

Rasmiy statistika organlari tomonidan e’lon qilinadigan ma’lumotlar davlat dasturlarining samaradorligini baholashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shu

sababli statistik ma’lumotlarning aniqligi, ishonchliligi va xolisligi bozor iqtisodiyotining barqaror rivojlanishida muhim omil hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, statistika bozor iqtisodiyotining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Statistik ma’lumotlar iqtisodiy jarayonlarni baholash, rivojlanish tendensiyalarini aniqlash va samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi.

Shu munosabat bilan statistik ma’lumotlarning sifatini oshirish, zamonaviy axborot texnologiyalarini statistik amaliyotga keng joriy etish hamda xalqaro standartlarga mos statistik metodologiyalarni takomillashtirish maqsadga muvofiqdir. Bu esa iqtisodiyotni boshqarish samaradorligini oshirish va mamlakatning barqaror rivojlanishiga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 4-martdagi PQ 114-son qarori.

O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligining rasmiy ma’lumotlari.

Abdullayev Yo. Statistika nazariyasi. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2022.

Shodmonov Sh. Iqtisodiyot nazariyasi. – Toshkent, 2021.

Xolmo‘minov Sh. Iqtisodiy statistika. – Toshkent, 2020.

O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi faoliyati to‘g‘risidagi ma’lumotlar.

Karimov R. Statistik tadqiqotlar metodologiyasi. – Toshkent, 2021.

Isroilov B. Statistik tahlil asoslari. – Toshkent, 2020.

O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi statistik to‘plamlari va ochiq ma’lumotlar bazasi.